

TÓTH-BENCZE TAMÁS

ADALÉKOK A BALATONFÜREDI FÜRDŐHELYI TÁRSASÁGI ÉLET TÖRTÉNETÉHEZ

A Nők a Balatonért Egyesület kezdeményezésére – immáron több mint 10 esztendeje – 2006. július 28-án avatott fel dr. Bóka István balatonfüredi polgármester, és Szauer Rózsa, az egyesület elnöke egy emléktáblát a balatonfüredi Horváth-ház Blaha Lujza utcai falán. Ez a tábla, mint a szövege is hirdeti, szentgyörgyi Horváth Krisztina és eleméri és ittebei Kiss Ernő megismerkedésének és szerelmének állít emléket. A tábla állításának idején még úgy tudtuk, hogy – a helyi hagyomány szerint – az első balatonfüredi Anna-bálon, 1825. július 26-án ismerkedtek meg a fiatalok. Sajnos ez – a rendelkezésekre álló új adatok alapján – nem helytálló.

A bált, amely egyben Balatonfüred nemes hagyománya is, már sokadik alkalommal tartják meg, és az idők folyamán nemzetközi hírű, több napos, sőt, 2015-ben már egyhetesre duzzadt társasági rendezvénysorozattá (Anna-fesztivál) nőtte ki magát.

A bállal kapcsolatban a médián keresztül szélteben-hosszában igyekeznek rögzíteni az emberekben és a köztudatban azt, hogy Balatonfüred (ezt szintén a helyi hagyományra alapozva) a reformkor óta megkülönböztetett helyet foglalt el a nyári hónapokban az ország életében. Eszerint egy időben – bizonyos értelemben – szinte az ország „nyári fővárosa” volt, hiszen nem hivatalosan itt találkoztak a vármegyék követői, az ország politikusai. A fürdőidény – a többi más nyári fürdőhelyi bál mulatság mellett – kiemelkedő eseménye volt az Anna-bál. A füredi Anna-bál a köztudatban az idők folyamán valósággal összefonódott a magyar történelemmel, s mindig egy kicsit fokmérője is volt a magyarság társasági életének. 1848 előtt és után a nemzeti öntudat és az osztrák uralom elleni tiltakozás megtestesítője, kifejezése is volt. Szintén a hagyomány iránti tiszteletből úgy tekintik és számozzák napjainkban a bálakat, mintha 1825 óta minden évben megtartották volna.

Ez mind nagyon szép, de így nem teljesen igaz. Kezdjük azzal, hogy a bált többnyire évente, fényes külsőségek között tartották, de többször is elmaradt. Jelenlegi ismereteink szerint a XIX. században elmaradt néhányszor, és ezek közül a leghíresebb (vagy inkább leghírhedtebb): nem tarthatták meg az 1834. július 18-án kitört fürdőtelepi tűzvész miatt, aminek következtében szinte az egész fürdő-

hely leégett. A „Hazai 's Külföldi Tudósítások” 1834. július 23-i számában a tüzesetről így számolt be: *„Veszprém Július 19-dikén. Tegnap délutáni 3 óra után a' Füredi savanyu víznél lévő épületek közt tűz ütven-ki magát, hirteleni dühösségével majd minden házakat, a' játékszínt, fürdőházat, és gróf Eszterházy vendégfogadóját kivéven, megemésztett. Mivel némelly szobák be is égtek, több úri vendégek és kereskedők jelen volt vagyonaiktól megfosztattak. Sokan az első emelet ablakaiból ugráltak le.”* A fürdőtelep az 1836 és 1840 közötti panaszkönyv, továbbá az 1834. évi hivatalos fürdőorvosi jelentés szerint is ekkor, 1834. július 18-án, és nem 26-án, Anna-napkor (és a fentiek alapján: főképpen nem az Anna-báli előkészületek miatt tört ki) égett le, ahogy azt Zákonyi Ferenc és mások is írták korábban.

1888-ban annak ellenére, hogy a „Veszprémi Független Hírlap” 1888. augusztus 4-i száma szerint: *„A holnapi >>Anna<<-bálra igen nagy előkészületek folynak.”*, mondhatni példátlan eset fordult elő, amelyről a „Budapesti Hírlap” augusztus 14-i számában így tudósított: *„(A leghíresebb Annabált) ezidén eltemették. Mióta Balatonfüredre járnak az emberek, az odavaló Anna-napi bál volt a legelegánsabb nyári mulatság az országban, amelyről anyák és nagymamák regéltek leányaiknak. De már egy pár esztendő óta nagyon alászállott az Anna-bálok régi hírneve. Ezidén múlt vasárnapra volt hirdetve az Anna-bál, de nem akadt rá vállalkozó fiatalság s így esett meg az a szégyen, hogy az Anna bált nem lehetett megtartani. A páholyt bérülő néző közönség, midőn látta, hogy nem lesz mit nézni, lement a bálterembe, s néhány fordulóval kárpótolta magát a meghíúsult mulatságért.”* Azt nem lehet állítani, hogy az Anna-bál iránti általános közöny mutatkozott meg, mert július 29-én Balatonalmádiban (meg máshol) is tartottak – a jelek szerint sikereset. Úgy tűnik, ebben az esztendőben a mulatni vágyó ifjúság csupán a füredi rendezvénnyel kapcsolatban döntött úgy, hogy nem tiszteli meg azt jelenlétével. Nem csak ez a két alkalom volt egyébként a XIX. században, amikor elmaradt, de a többi részletezésére most terjedelmi okok miatt nem kerül sor.

Lényegesen több bál maradt el 1913 és 1954 között. 1920-ban megtartották, továbbá az sem ki-

zárt, hogy 1944-ig még rendeztek néhány alkalommal. Viszont felhívom a figyelmet arra is, hogy Balatonfüred és az Anna-bál a közel száz év alatt annyira összetartozóvá vált, hogy elképzelhető az is, hogy a két világháború között a tavaszi-nyári-őszi időnyben Balatonfüreden megtartott minden zenés-táncos összejövetelt automatikusan az Anna-bállal társították. Többek között a különféle – és nemcsak helybeli – sportklubok (KMYC, MAC, Balatonfüredi Tennis Club, stb.) is rendeztek nyaranta nagy népszerűségnek örvendő táncos esteket. Korábban az Anna-bálról írok azzal az indoklással kerülték meg a kérdést, hogy ekkoriban a bál annyira zártkörű volt, hogy ennek semmi nyoma nem maradt. 1954-től már valóban minden évben megtartják.

Azt már csak zárójelben jegyzem meg, hogy a bálók számozása még a hagyomány iránti tiszteletből kiindulva is hibás, illetve akkor pontos, ha az ominózus 1825-ös évet úgy vesszük, hogy elvileg ekkor, 1825-ben a „0” (azaz a nulladik) bált rendezték meg Füreden, és nem az elsőt. Egy újság esetében még érthető lenne, mert ugyebár ez lenne a mutatószám. Természetesen az idén (2017-ben) a 192. bált tartották, és nem a 193-at. Egy kicsit talán érthető is, mert különben esetleg nem tudnának elszámolni azzal, hogy hova lett a hiányzó. Maga a bálók sorszámozása sem túl régi keletű. Az 1957-es meghívón még csak annyi van, hogy a „hagyományos Anna-bált” rendezik, 1958-ban már az írták, hogy „a már 1825 óta hagyományos Anna-bált”. Így is maradt egészen 1969-ig, de a következő évben, 1970-ben, még egyet csavartak a dolgon, és a meghívón már a következő állt: „A 145. hagyományos Anna-bált” rendezik. Természetesen már a legelején hibásan számozták ... egészen mostanáig, és most már a jövőben sem fog változni.

Az újságírók természetesen már nem voltak ennyire türelmesek, és az 1959-esről, mint a 134. Anna-bálról számolt be pl.: a „Középdunántúli Napló” július 28-án. Volt ennél lényegesen nagyobb képzelőerővel megáldott (vagy legalábbis enyhén szólva „megszaladt” a toll a kezében) újságíró is: a „Szabad Nép” tudósítója, aki az 1956. július 30-i számban így írt: „Hagyományos fénnel rendezték meg az ideai balatonfüredi Anna-bált. Szombaton vidám Anna-bálok szórakoztak a balatonpart lakói, üdülői és külföldi vendégei. A balatonparti Anna-bálok közül százötven év óta a balatonfüredi a leghíresebb. A SZOT-szanatórium nagytermében az idén is hagyományos fénnel ren-

dezték meg a nevezetes bált. A helyi és a közeli üdülőtelepeken nyaraló német, francia, lengyel és csehszlovák vendégek közül is sokan ott voltak. A bált a DISZ Bakonyi Együttesének tánckara nyitotta meg. A hagyományokhoz híven csárdás-, kerin-gő- és, tangóversenyt rendeztek.”

1954-ben, a II. világháború utáni első bálról beszámoló cikkekben össze-vissza írtak, valószínűleg a tudósítók többsége még csak nem is járt a helyszínen. Az, aki egyidejűleg több újságnak is az olvasója volt, alaposan zavarba jöhetett a kérdést illetően, hogy tulajdonképpen hol is zajlott le az akkori balatonfüredi Anna-bál. Abban még valamennyi újságíró egyetértett, hogy Balatonfüreden, a továbbiakban azonban már sehogy sem tudtak megegyezni. Az „Esti Budapest” és a „Szabad Nép” tudósítója a Bástya-étteremben (a Horváth-házban, a főbejárat-tól balra volt) bonyolította le a bált, s még aránylag ők tévedtek legkevesebbet, tekintve, hogy a Bástya volt legközelebb ahhoz a Balaton-étteremhez, ahol ténylegesen rendezték. Megjegyzem, hogy a tévedés elkerülése céljából elég lett volna a meghívót végigolvasni. A „Színház és Mozi” augusztus 6-i száma szerint a bált a Horváth-házban rendezték. A „Nők Lapja” a Sörkertben mulatott, ezzel szemben a „Szabad Ifjúság” sehol sem, taktikusan és előrelátóan nem foglalva állást ebben a nehéz kérdésben. Folytathatnám azzal, hogy egyáltalán nem volt „reformkori városrész”, ahogy lépten-nyomon hangoztatják az utóbbi néhány évben. Ennek a taglalásától most eltekintek, mert ez az írás nem erről szól.

Zákonyi Ferenc szerint (Balatonfüred monográfia. 1988.) „nehéz volna megmondani, mikor volt az első füredi Anna-bál, mivel 1832 előtt magyar újságok nem voltak.” Majd hozzáfűzi, hogy a „Hazai 's Külföldi Tudósítások” 1790-től megjelent ugyan, de társasági eseményekkel – táncmulatságokkal és bálokkal – nem foglalkozott. Végül néhány sorral később közli, hogy „... a helyi hagyomány szerint viszont 1825-ben elkezdődtek az Anna-bálok.” Említésre méltónak tartom viszont, hogy az általa hivatkozott (ugyan bájos és szép, de jelenleg ismereteink szerint minden alapot nélkülöző) hagyomány és mítosz valószínűleg Baróti Géza 1959-ben megjelent „A füredi Anna-bálok: 1825–1959” című munkáján alapul, amelyben az alábbi „idézet” olvasható: „Máma estve 26-ik Júliusban, anno 1825, bál rendeztetvék tiszteletemre házunk összeszves termeiben ...”

Baróti a munkát a Veszprém Megyei Tanács Idegenforgalmi Hivatala, és a Balatoni Intéző Bizottság megrendelésére írta, és az 1825-ös évet

(ekkor kezdődött a reformkor) azért választhatták ki, mert ezzel úgy gondolták, nagyobb érdeklődést sikerül felkelteni a rendezvény iránt. Ezt a célt maradéktalanul sikerült is elérniük. (És nem utolsó sorban: a szöveg végső megformálásában meghatározó szerepe volt Zákonyi Ferenc útmutatásának.)

Egy biztos: tekintve, hogy ezt semmilyen hiteles dokumentum nem támasztja alá, csupán ez, a kitálat, – azaz fiktív – napló, az állítólagos 1825-ös első füredi Anna-bállal kapcsolatban a legnagyobb jóindulattal is továbbra is csak a hagyományra lehet támaszkodni. Maga Baróti is hozzáfűzte a Horváth „Anna” Krisztinának tulajdonított sorokhoz: „Amíg azonban a nevezetes iromány előkerül valamely egérjárta zugolyból és szigorú történeti valóság lesz a bájos legendából, hogy az első Annabált 1825-ben rendezték Füreden, nyitogassuk fel a vaspántos levéltári ládákat, üssük fel a foszladozó matrikulákat, családi bibliákat és a vénségtől fakó kalendáriumokat, amelyek üres lapjaira jegyezték fel akkoriban, mikor és milyen néven érkezett új családtag a famíliákba ...”. Ez persze nem tartotta vissza attól az újságírókat attól, hogy néhány év múlva (és még napjainkban is) – amint azt a Népszava 1964. július 23-i számában is lehetett olvasni – már, mint ”hiteles korabeli forrás”-ként idézzék a fenti napló sorait a füredi Anna-bállal foglalkozó beszámolóikban.

Az időközben előkerült adatok (így Balogh Gyula Kiss Ernő és szentgyörgyi Horváth Krisztina kézfogójáról szóló tanulmánya is, amely a „Füredi História” 2016/1. számában olvasható) azonban végleg a feledésnek adták át azt a bizonyos, fentebb idézett naplót.

Az 1832 előtti sajtóról: Zákonyi Ferenc állításával ellentétben a „Tudósításokon” kívül azért volt más lap is. („Auróra”; „Hasznos mulatságok”; „Koszorú”; „Muzarion – Élet és literatúra”; „Sas. Vegyes tárgyú iratok az olvasni és tudni méltó minden ágaiból”; és végül, de nem utolsósorban a „Tudományos Gyűjtemény”, amelyekben azért elég rendszeresen beszámoltak a füredi gyógyfürdőn történekről is. Sőt: a Bécsben megjelenő „Magyar Kurir” 1801. augusztus 18-i számában az alábbi tudósítás volt olvasható: „Füred Julius 24dikén 1801. Kedves Kurír! Nagy köszönettel vettem, hogy a' Keszthelyi Georgiconról minap írott leveletem kedvelt újságodba béiktatván, közönségessé [köz-zé] tetted, reményilem ezzel is hasonló szívességgel bánsz, mely különös foglalatjára tekintettel szint oly érdemes a' tudásra [értsd: tudósításra]: A' múlt héten látogatta meg, Gróf Festetics György Úr ő

Nagysága, Ország szerte híres Gályáján [Phoenix], ezt a' kellemetes mulató helyet; annál kedvesebb volt jelenléte, minél váratlanabb esett. Tsak akkor midőn, Tihanynál, abban a' Echoban adtak egy pár ágyúval szálvét [üdvözlést] (honnét vissza is köszöntöttek, egy mo'sár [mozsár] lövéssel) vették észre, hogy Gróf Festetics, mindjárt készültek el fogadására, minden futott puskájáért, hat óra fele délután közelítvén Füredhez, Török mu'sika [muzsika] harsogása közt, hasonlóképp' hét ágyú lövéssel köszöntötték ezt a' helyet, melyre a sok puskából szakadatlanul ment a lövöldözés; minden a Balaton partra futott, 's ott várták a' nevezetes vendég ki szállását. Más nap dél után 5 óra tájban adott a ' Gróf egy pompás uzsonnát hajóján, hol 150 személyeknél többen voltak jelen, e következő nap úgy utazott Keszthely felé a szárazon vissza. A' jövő hónapnak közepe táján Ő Királyi H[erceg].sége Országunk Palatinussa is, Olasz Országból Keszthely felé fog jönni, hol a' Georgicont. 's egyéb nézésre méltó dolgokat meg szemlélvén, 'S úgy onnan a' Gályán szándékozik Füredre jönni, 's innend osztán Buda felé veszi Ő Kir. H.sége útját. Gróf Festetics Úr jelenléte, egészen megvidította az itt mulató Uraságok Társaságát, mely már egy kitsint kezdett az unalmas hangon folyni. – Különös meg elégedéssel hal[al]gatták mindenek: de kivált Gróf Pálffy Károly Úr ő Ex[cellenciá].ja a' Cancellarius, nagy örömét lelte a' Török mu'sikai chorba, mely apró klientz, 's tíz esztendő's gyermekekből állott; kik minnyájan a' Gróf' Keszthelyi tulajdon költségén fel állítatott' Mu'sika Oskolába taníttattak, hol mindenféle Intsrumentumok készen várják a' mu'sikát tanulni vagyó ifjúságot. ...” – írta Halász Sámuel. A nádor füredi látogatása – amint az a szeptember 1-jei számból is kiderül – azonban „Az essőzés miatt a' készen álló vitorlás Gállán a' Füredre utazás alkalmatlannak ítéltetett ...” – azaz elmaradt.

1808. július 15-én és az azt követő néhány napon Michael Amadeus Eissl (1746?/1756?–1821) osztrák (karintiai) gazdasági tanácsos Füreden is megfordult utazásai során. Élményeiről szóló munkája 1813-ban jelent meg Bécsben, ebben külön fejezetet szentelt a Balatonnak. Eissl Festetics György (1755–1819) vendégeként a kenesei Festetics-birtokról Keszthelyre utaztában megfordult Füreden is. Az erről szóló részt magyar nyelven Dömötör Sándor átíratában a Balatoni Kurír 1939. évi első számában lehet olvasni „Lóháton Keneséről Keszthelyre 1808-ban” címmel. Ebben említés történik egy füredi bálról is: „Este bál volt egy gyenge világitású teremben. Középen volt a

zenekar, amely kellemes hangulatot teremtett. ... A bál nem volt nagyon látogatott, mintegy 70 személy jelent meg.” A következő napokon Eissl többnyire cigányzenét hallgatott, majd rövidesen tovább indult Keszthely felé.

Hazai 's Külföldi Tudósítások 1824. július 31-i száma az alábbiakról tájékoztatott: „Ő Tsászári Királyi Fő Herczagsége Országunk Nándor-Ispánnya, a' Fő Herczegnével és Herczegi Magzataival, úgy a' Szász-Hildburg-Hauseni örökös Herczeggel, és Herczegnével július 17-dikén Füredre a' Savanyú víznek, és Balatoni fürdésnek használatára megérkeztek. Ferdinánd Királyi Fő Herczeg, Magyar Országai Hadi Fő Kormányozó, Kassa, Unghvár, Munkáts táján levő katonaságnak megvi[z]sgállására volt, 's ezen alkalmatossággal a' Máramarosi Sóaknákat, és a' Nagy-Bányai ezüst és arany bányákat nagy figyelmetességgel megvi[z]sgálta; Debreczenen keresztül vissza térvén, e' folyó hónap 27-ikén reggel Budára szerentsésen megérkezett.

Augusztus 28-án: „Ő Tsászári Királyi Fő Herczagsége József Nándor Ispányunk, a' folyó hónap 22-ikén, Ő Tsászári Magasságával a' Fő Herczegnével, 's Herczegi Magzataival Füredről Al-Tsúton keresztül Budára szerentsésen megérkezett. Ő Fő Herczagségét nyomban követte a' Hilburg-Hauseni Örökös Herczeg és Herczegné, kik is a' Királyi Várban szállottak meg.”

Az 1824. szeptember 1-jei számában az előbbivel kapcsolatban még a következőket írta: „B. Füred Augustus 19-ikén. Az idén ezen nem csak tájékozásra nézve legkellemetesebb, de Orvosi hasznára, 's alkalmatosságaira nézve is felette jeles Savanyúvíz, az idő' környüállásaihoz képest nem volt ugyan annyira meglepve, mint megérdemelné: de Ő Tsászári Királyi Fő Herczagségének, az Ország Nándorának, a' Hildburg-hausen Örökös Hgnek, és Nejeének, 's több Méltóságoknak, itt, mulatása által olly igen fényessé lett, hogy ebben az esztendőben is Füred első rangot érdemlett. – Voltak olyan Vasárnapok, a' mikor a' népnek tolongása miatt a' forráshoz szépségesen nem is lehetett férni. Több híres Magyar Bandák oszlatták az orczákról a' komorságot délután es estvéneként. Székes-Fejérvárról pedig az ott tanyázó Nemzeti Színjátzó Társaság ide eljövén, nem kevés gyönyörűséget okozott a' Hazafiaknak. Valóban meg kell vallanunk, hogy ez a' Társaság, a' helyhez, és számához képest, sokkal többet mutatott, mintsem várni lehetett tőle. Különösen az Énekes játékban olly készséget, hogy ha több Páliak és Szerdahelyi-

ek kerülnének hozzá, akár mely Bétsi Theátromban is kiállhatnának. Ditsérettel kell egyébiránt emlékezni a' munkás, es kimívelt ízlésű Komlosyról; az eleven, es tűzlelkű Komlosynéről; a' tsendes és meglett Murányiról, 's a' pontos és egészen betanult Murányinéről; a' heves es mindenkor elkészült Horváthról, és a' kedves ajakú, 's olvasztó hangú Pálinéről. Különösen el nem lehet hallgatni azt a' szép rendet, és magaviseletet, mellyel ez a' Társaság a' köz kedvességét megnyerni igyekezik, a' mi, ha eddig is czéllá vált volna, most a' Magyar Theátrum legalább fél századdal előbb volna.

– A' Füredi mulatságok közt szép volt ezeken kívül a' Keszthelyi gályának Augustus 8-dikán történt megérkezése, mellyel Gr. Festetits László Nagysága, Tsászári Kir. Kamarás, Ő Fő Hgségének a' Palatinusnak tisztelkedni kívánt.

A' Fő Herczegnek Füredről való elutazása holnapra lévén határozva, azonban a' kis Fő Herczegnek neve napja is éppen holnapra esvén, mindenféle készülétek meg vannak téve, hogy a' Fő Herczegi Udvarnak ezen utolsó napja ezúttal Füreden a' kettős tisztelethez alkalmaztatott udvarlási ceremóniákkal kellemetessé tétessék. Valósággal igen szépen kellett látszani a' Balatonon a' gálya kivilágosítottásának, és a' Füredről Tihany felé, innen pedig vissza rakétákkal való lövöldözésnek. – A' Palatinus Ő Fő Herczagségének eltávozását az egész mulató sokaságnak is eloszlása rövid időn követni fogja. – A' folyvást tartó szeles idő miatt nem igen volt kedves az idén fürdeni a' Balatonban; mégis a' Fő Herczeg Asszony a' Palatinusné valamikor csak lehetett, hideg fürdőt venni el nem mulatta. – A' szép látások közzé tartozott még az is Füreden az idén, midőn a' nyár 'elején mindjárt, itt kimúlt Bakonbéli Apátúrnak holt teste gyász hajón Tihanyba nyugvó helyére által szállított.”

A „Hazai 's Külföldi Tudósítások” írta 1825. július 27-i számában: „... N[eme]s. Pest V[árme]gyének Szolgabírája Tekintetes Miskey Imre Úr kíséretével ottan ebéd után lóháton az egész társasággal ... Gróf Festetits László Úr által az ő gallyájára meghívattatott, és estve szép holdvilágnál számtalan mozsarak durrogásai között a' Keszthelyi part-ra szállítottatott, és ott más fél nap pompás mulatságokkal, és vadászatokkal mulattatván, a' Füredi Savanyú-vízre ment, a' hova késő estve érkezvén, midőn a' magyar muzsikát meghallaná, minthogy azt a' Portugalliai és Spanyol nótákhoz hasonlítóknak találta, annak hal[1]gatásával éjjel utánnig kedvét tölteni kész volt.”

Zákonyi Ferenc 1988-ban megjelent „Balatonfüred” című, alapműként számon tartott, helytörténeti munkájában sajnálkozva írta, hogy az első Anna-bál feltételezett két főszereplője közül csak a későbbi férj élete ismert előttünk. Feleségének élete a történelem homályába veszett, még az arcképét sem sikerült fellelni. Zákonyi Ferenc valószínűleg ákosfalvi Szilágyi László (1897–1978) családtörténeti munkájára támaszkodott, amikor megállapította, hogy szentgyörgyi Horváth „Anna-Krisztina” 1803 után született. Sajnos a médiában mind mai napig – és úgy tűnik kitörölhetetlenül – léptenyomon visszaköszön ez az „Anna-Krisztina”-változat (a jobbik esetben, mert az is előfordul, hogy nemes egyszerűséggel továbbra is csak Annát írnak), valószínűleg úgy gondolják, enélkül nem tudnák életben tartani a bállal kapcsolatosan kialakított mítoszt, és a hozzá kötődő hírverést, illetve az érdeklődés fenntartását.

Zákonyi Ferenc még ezt is írta: *„Hogy a két fiatal megismerkedése hogyan történt, arról nem maradt fenn hiteles emlék. Az összes családi iratok eltűntek Kiss Ernő eleméri kastélyának leromboláskor. ... Az Elemér községben levő kastélyt ... a II. világháború után a község lakói szétszedték, könyvtára, kápolnája, a benne elhelyezett családtagok – így Horváth Anna-Krisztina – maradványaival is megsemmisültek.”* Zákonyi Ferenc tévedett, vagy legalábbis téves információra alapozta ezt a megállapítást: a családi kriptá az eleméri templomban ma is megvan, ahogy az ott elhelyezett családtagok maradványai is átvészelték a történelem viharait. Arról nem is szólva, hogy „Anna-Krisztina” még csak átmenetileg sem volt soha itt eltemetve.

Időközben a hölgy életrajzi adatait sikerült pontosítani, sőt valószínűleg az arcképe is fennmaradt. Utóbbi – amennyiben helytállóak az adatok, és valóban szentgyörgyi Horváth Krisztinát ábrázolja a miniatűr – Nagycenken őrzik. (Hugonnai Kálmán és Ugody Péter a szentgyörgyi Horváth család lezármazási táblázatának összeállításával rendkívüli mértékben segítette a hiányzó információk felkutatását.)

Szentgyörgyi Horváth Fülöp János Nepomuk valamint katymári és borsódi Latinovits Anna első gyermeke – akit Mária Krisztina Julianna Erzsébet Konstancia néven anyakönyveztek –, Baján született 1805. július 15-én, illetve egész pontosan: ezen a napon keresztelték meg. Nem kizárt, hogy ennél néhány nappal korábban született. (Akkoriban még csak a keresztelés dátumát jegyezték be, a születését nem.) A bajai római katolikus anyakönyvbe be-

jegyzett öt keresztnév közül a Krisztina vált később használattá. Kiss Ernővel való megismerkedésének helye és ideje – bár a hagyomány szerint ez 1825-ben, az első, a tiszteletére rendezett füredi Anna-bálon történt volna – a nemrég előkerült adatok (Balogh Gyula tanulmánya alapján korábban: *„ennek előtte több esztendőkkal megismervén Méltóságos Szent-Györgyi Horváth János cs. kir. kamarás Úrnak Christina nevű, ritka tulajdonságú Kis-Asszonyát ...”*) tanúsága szerint pontosan nem ismert, valószínűleg ez még 1823-ban, vagy 1824-ben, esetleg még korábban történt. A magam részéről tényként kezelem azt, hogy eleméri és ittebei Kiss Ernő és szentgyörgyi Horváth Krisztina nem 1825 nyarán, és nem Balaton-Füred-fürdőn, egy nyári bálon ismerkedtek meg. Véleményem szerint ez inkább Baján lehetett. Mindenesetre érdekes, hogy a Balogh Gyula írásában szereplő Grassalkovich család bajai kastélya ekkor a szentgyörgyi Horváth család birtokában volt. Továbbá: a palotától nem messze (mintegy 10 percnyi távolságra) egy méntelep, és lovassági laktanya is állt (és áll ma is, bár a lovakhoz most már vajmi kevés közülük van). Mi van akkor, ha Kiss Ernő az 1820-as évek első felében szolgálati ügyben többször is járt Baján, (de akár az is lehetséges, hogy ekkoriban talán éppen Baján volt az állomáshelye), és az egyik alkalommal ismerte meg későbbi feleségét? De ez megtörténhetett Pesten is, ott, ahol, később, ahol 1826. március 19-én az eljegyzésüket tartották, vagy éppen Budán, mert a szentgyörgyi Horváth családnak itt, a Krisztinavárosban, „kerti háza” volt. Ernő valószínűleg Pozsonyban, még március elején kérte meg Krisztina kezét. A találkozásból szerelem lett, majd a fiatalok 1826. május 18-án Répceszentgyörgyön örök hűséget esküdtek egymásnak. A „legboldogabb házasság” mindösszesen 9 hónapig tartott. Szentgyörgyi Horváth Krisztina, vagyis akkor már Kiss Ernőné, 1827. február 7-én kislányát megszülvé, Pesten elhunyt. A répceszentgyörgyi római katolikus halotti anyakönyv bejegyzése szerint „az 1827. február 7-én elhunyt 21 esztendő eleméri és ittebei Kiss Krisztina, született szentgyörgyi Horváth, február 14-én a répceszentgyörgyi templom kriptájában (a szentgyörgyi Horváth család sírboltja) lett eltemetve. Ma is ott nyugszik. Elsősülött és egyetlen gyermekük a keresztségben az Krisztina Izabella nevet kapta (és nem Ernesztin, mint korábban hittük). A gyermek – jelenlegi ismereteink szerint – hétéves korában meghalt, és az eleméri templom kriptájában – apja mellett – nyugszik.

Itt jegyzem meg, hogy Eötvös Károly nagy mesélő volt ugyan, de ő meg sem próbálta – akár a helyi hagyományra alapozva –, hogy előhozakodjon az 1825-ös füredi Anna-bállal, vagy akár beszámoljon Kiss Ernő esetéről Horváth Krisztinával. Eötvös 1825-ről ír ugyan, a szentgyörgyi Horváthokról is, de más füredi történet kapcsán. Ha már a mesélésnél tartunk: Lipták Gábor is megírta a két szerelmes füredi egymásra találásának történetét – minden bizonnyal Baróti munkájára hagyatkozva – az „Ezüsthíd Füreden” című elbeszélésében. Ennek irodalmi értéke megkérdőjelezhetetlen, de történeti forrásértéke – véleményem szerint – nincsen.

Elgondolkodtató, hogy Krisztina és szülei tudtak-e egyáltalán Ernő korábbi viszonyaiból származó természetes (házasságon kívüli) gyermekeiről – így az 1822. december 31-én született, és 1823. január 3-án megkeresztelt ikerlányokról? Ha igen, vajon belegyeztek volna a házasságba? Bár meglehet, hogy ekkor még talán maga Ernő sem tudott róluk, és igazán fontossá csak Krisztina Izabella – a törvényes utóda – korai halála után váltak.

Felhívom a figyelmet arra még, hogy Kiss Ernő nem huszár, és nem kapitány volt 1825-ben – ahogy azt a hagyomány és a közhiedelem számon tartja –, hanem felesége halálakor, 1827-ben (és még néhány évig) főhadnagy volt a 3. (Károly főherceg nevét viselő) ulánus (vagy másképpen: dzsidás) ezrednél. Kiss Ernő 1819-ben lépett be ehhez az alakulathoz, akkor még „cadett”-ként, azaz tisztjelöltként, és 1820-ban kapott hadnagyi rangot. Megkockáztatom azt a feltevést, hogy – miután megözvegyülve visszatért az aktív szolgálatba – a huszárokhoz valószínűleg csak a századosi rang elérése után került, addig továbbra is az ulánusoknál volt.

Továbbá valószínűbbnek tartom azt, hogy 1825-ben nem rendezték meg az első balatonfüredi Anna-bált sem. Úgy vélem, hogy valószínűleg legkorábban az 1830-as évek elejétől, de még inkább a közepén kezdték el Anna-napi táncvigalomként megtartani, tehát legkevesebb 5–6, vagy esetleg jó 10 esztendővel később, mint ahogy a hagyomány (és a köztudat is) számon tartja. Annyi bizonyos, hogy jelenlegi ismereteink szerint az Anna-bál szó Füreddel társítva csak 1836-ban jelent meg.

1825-ben, ha tényleg tartottak Anna-napi mulatságot, azt valószínűleg a háziasszony – Krisztina édesanyja, Latinovits Anna – tiszteletére rendezték. Korábban azt is feltételeztük, hogy a fiatalok megismerkedése, és a valamelyik [esetleg későbbi] – valóban egy Anna tiszteletére rendezett – bál em-

léke összemosódhatott, így ebből eredhet az a hiedelem, hogy ezt az első füredi Anna-bált 1825-ben tartották meg, de az, hogy talán 1825-ben is tartottak Anna-napi bált, akár igaz is lehet. Mindenesetre jelenlegi ismereteink szerint ezt hitelesen sem cáfolni, sem megerősíteni nem lehet. Az biztos, hogy tartottak a fürdőszézonban mulatságokat Füreden, így 1824-ben is, az itt időző József főherceg nádor, és fia tiszteletére.

1836-ot megelőzően, jelenlegi ismereteink szerint, bár több visszaemlékezésben is írnak a füredi fürdőhelyi nyári mulatságokról, azt a senki sem írta le, hogy ez az Anna-bál lett volna. Ahogy John Paget sem. John Paget (Paget János), magyarországi utazása során (1835–1836) 1835. július 17-én Pestről levelet írt Wesselényi Miklósnak Pozsonyba, aki már korábban egy füredi találkozást javasolt az angolnak. Wesselényi ekkor nem, csak augusztus közepén jutott el a balatoni fürdőhelyre. Paget július 20. után jutott el ide, néhány napos itt tartózkodása során szerzett benyomásait megörökítette a naplójában, ami „Magyarország és Erdély” című munkájában is megjelent. Zákonyi Ferenc „Balatonfüred” c. könyvében (1988.) azt írta, hogy az angol „1836-ban járt Füreden”, és „... a Horváth-házban részt vett egy nagyobb bálon, ez volt az Anna-bál”. Átnézve Paget könyvének 1987-es magyar kiadását, én nem egészen erre a következtetésre jutottam. (A teljesség kedvéért párhuzamosan idézem az eredeti, angol nyelvű szöveget is. Ez 1839-ben, Londonban jelent meg.) Miután 1835-ben Pageték este megérkeztek, kérdésükre, hogy van-e hely, a szálloda portása nemmel válaszolt. Végül kaptak szállást, úgy, hogy az egyik helyen lakókat rábeszéltek, hogy költözzenek ki. Másnap ebéd után „... a társaság korán szétoszlott, de házigazdáink meghívtak, jöjjünk vissza öt órára, 's vegyünk részt Horváth úr szalonjában a füredi társaság legkiválóbb tagjainak réunionján. Nem sokkal a megjelölt időpont után érkeztünk, 's már vagy hatvan-hetvenfőnyi vendéget találtunk ott, és szavamra több bájos hölgy volt köztük, mint eddig valaha is láttam hasonló nagy társaságban. / We separated at an early hour, and were invited to return at five o'clock and join a reunion of all the most distinguished persons at Füred in Mr. Horváth's drawing-room. Soon after the hour appointed, we found a party of sixty or seventy persons assembled, among whom there was certainly a greater number of pretty women than I ever saw in any other society of the same extent. / ... A soirée [este, itt: esti társas összejövetel értendő], tea, kár-

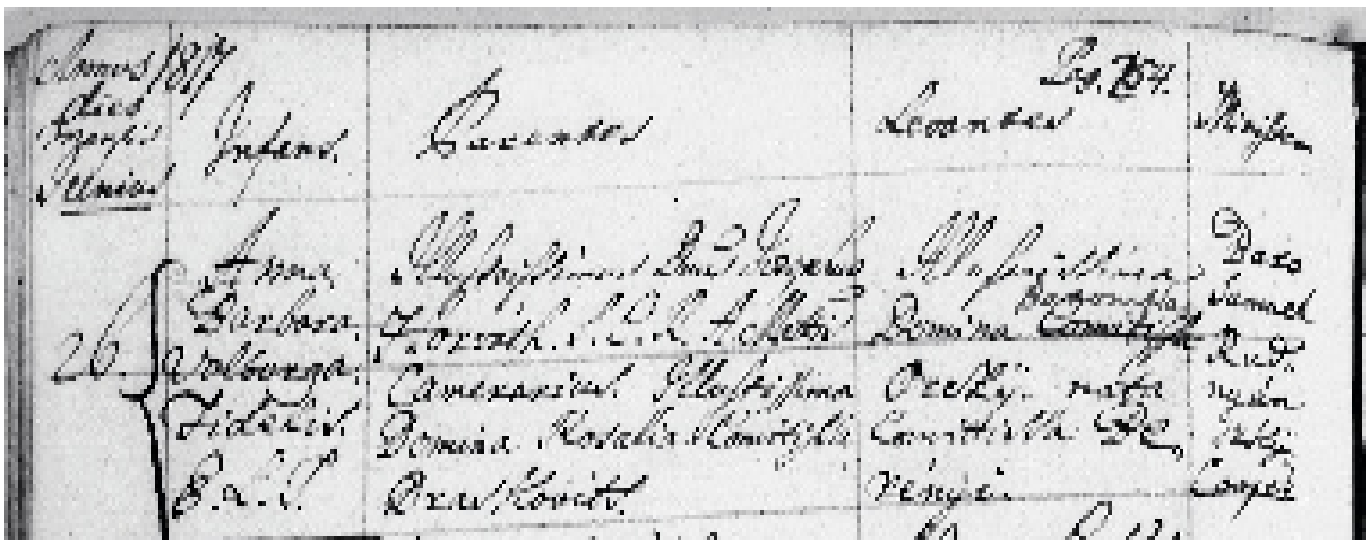
tya és csevegés közepette, eltartott kilenc óráig, ekkor a társaság úgy határozott, ideje átvonulni a nyilvános helyiségekben [Horváth-ház?, vagy esetleg máshol, a legvalószínűbb, hogy a vendéglőről lesz szó] folyó bálba. Ezeket a helyiségeket egyébként a vendéglős foglalta le, a bált az ő javára adták. A társaság itt már vegyesebb volt, és sokkal kevésbé tűnt elegánsnak, mint amellyel Horváth úr szalonjában találkoztunk: valójában két-három zárt kör is alakult itt Füreden, 's nekünk szerencsénk volt, hogy a legjobbba lehattunk bejáratosak. / With the aid of tea, cards, coffee and small talk, the soirée continued till nine o'clock, when it was declared time in to adjourn to a ball in the public rooms. These rooms were those commonly occupied by the restaurateur of the place, and it was for his benefit the ball was given. The society was more mixed, and bore an air of far less elegance than that of Mr. Horváth's drawing-room; in fact, there were two or three coteries, and we were lucky enough to have been taken up by the best."

Paget a továbbiakban egy teljes oldalon keresztül részletezi a bált. A könyvből az is kiderül, hogy másnap este egy újabb táncos összejövetelt rendeztek a vendéglősnél, Paget ezen is részt vett, valamint végighallgatott egy szerenádot is. Az angol utazó beszámolójából kiderül, hogy még további két napot töltöttek el itt, és „Füredi látogatásunk egy második bállal ért véget, melyet két úr adott. Nemigen különbözött az elsőtől, bár a társaság válogatottabb, és a vacsora lényegesen jobb volt. ... A kelő nap sugara, amikor bekukucskált a redőnyön, még ott ért bennünket a bálban, jelentették, hogy a lovak előálltak. Búcsút mondtunk hát az itt

megismert kedves és vendégszerető barátainknak ... végül útnak indultunk a tiszteletünkre kivezényelt banda harsány zeneszavára. / Another ball given by two gentlemen, concluded our visit to Füred. It differed little from the former, except that the company was more select, and the supper much better. ... We remain at the ball till daylight was peeping through the shutters, when the horses were announced as in waiting. We then bade adieu to the kind and hospitable friends we had met, drank Bumpers of Champagne and started and last amidst a flourish of music which they had brought out of to do honour to our departure."

Paget egyik bál esetében sem tesz még csak utalást sem arra, hogy bármelyik is az Anna-bál lett volna. (Ennek az angol nyelvű eredeti kiadásban – London: John Murray – Albemarle Street, 1839. – sincs nyoma.) Azaz: nincs egyértelmű bizonyíték arra, hogy a Paget által leírt bálók bármelyike is Anna-bál lett volna. Nem azt állítom, hogy 1835-ben nem tartottak Anna-bált, csupán azt, hogy nem biztos, hogy John Paget valóban részt vett ezen a bálban.

Volt a családban egy másik Anna is, akinek tiszteletére szintén rendezhették az első bált: szentgyörgyi Horváth Józsefnek (1780–1850) – nem Krisztina József nevű testvéréről van szó –, a balatonfüredi Horváth ház akkori egyik társtulajdonosának, Pesten, 1817. június 26-án született Anna Valburga Barbara Fidelia nevű lánya. Unokatestvére, „Anna Krisztina” miatt, és fiatal kora miatt az 1825-ös esztendő kapcsán korábban soha nem jött számításba, mint akinek a tiszteletére az első Anna-bált rendezhették.

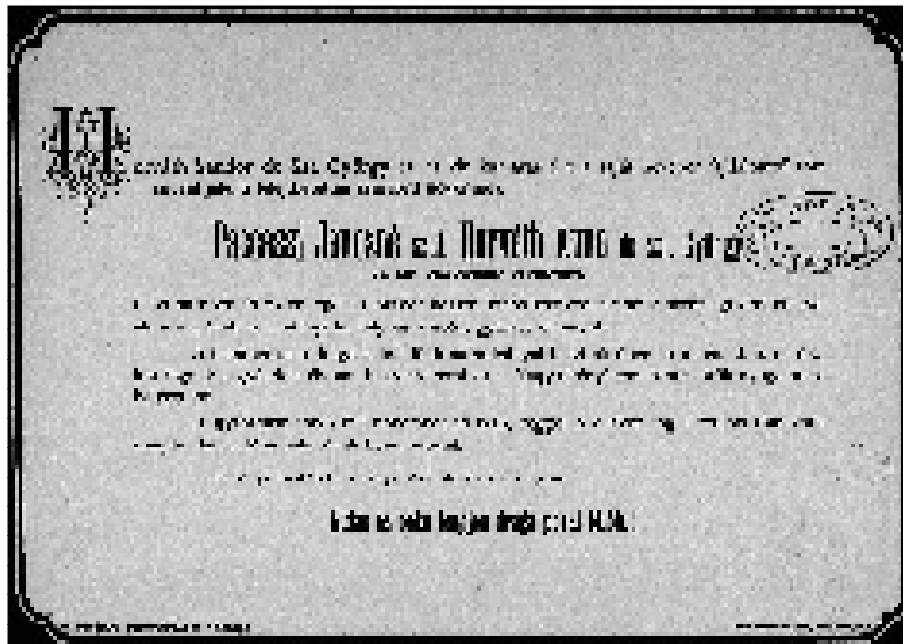
Horváth Anna keresztelési bejegyzése a pesti belvárosi római katolikus anyakönyvben (1817)

Amennyiben az 1825-ös bált nem tekintjük „sacrosanctus”-nak (azaz szent és sérthetetlennek), és elfogadjuk azt, hogy jelenlegi ismereteink szerint bizonyíthatóan csak az 1830-as évek közepétől tartottak Anna-bált Balatonfüreden, akár az ő tiszteletére is rendezhették az első balatonfüredi Anna-bált. A hölgy azonos azzal a Horváth Ninával, akiről báró Wesselényi Miklós írt naplójában 1836-os füredi tartózkodásáról beszámoló részben. „Az Anna Ball nagyon tölt 's valóban szép volt. ... Ma Horváthéknál vala táncz mulatság; ki engem is meghívtak, de látszott, minő aggodalmat 's gyötrelmet okozott jelenlétem szolgálai lelköknek: szerettek volna töllem a lehetőségig távol vonulni, 's ezt tenni mégsem merték. Horváth Nina épen <sic!> nem osztozott atyja érzésében, 's nagy szívességgel jelelt ki. Ezt Fürednek majd minden aszszonyiról, 's leányiról mondhatom, – kivált a korosokról. Saját sorsom az, hogy többnyire a véneknek tetszik; de ha a vének oly lelkesek, mint itt Borbélyné, úgy nincs mit panaszozni. A Horváthék báljában Horváth Nina, 's a Ráday Nina kisebbik leánya igen szépen tánczoltak magyart.” És akit Madarász József (1814–1915) is megemlélt 1883-ban kiadott emlékirataiban ugyancsak az 1836-os év kapcsán: „Balaton-Füred s a Balaton gyönyörű tája, kivált Anna-nap körül, az ország vagyonosabb és nevezetesebb családainak, s a környék és szomszéd megyék lakóinak mulató és egészségedző helye volt. Engem és Horváth Vilit a már ekkor a társaséletben tőlem majdnem

vállhatlan Modrovich Náczi barátom vitt B-Füredre. A vendégek nagy sokaságával Anna-nap előtti napon a nagy teremben ebédelünk, s mindenki arról beszél, hogy a helyben időző vagyonos Horváth-család Anna leányának tiszteletére estére tűzijáték van rendezve. Ebéd közben Vízkelety nevű főbiztos, miként ő szokta az ilyeket mindig kezdeni, fölemelkedik, beszél, és ajánlja, hogy a szép és kedves Anna úrhölgynek tiszteletére a jelenlevő fürdővendégek menesz-szenek egy küldöttséget, mely a közönség hódolatát fejezze ki. Mindenki hallgatott, egyetlen helyeslő vagy helytelenítő hang sem hallatszott. Miért? Mert Horváth Anna ugyan bájos is, vagyonos is, de a tegnapi vacsora után tánczra kerekedvén a jelenvoltak, egy ifjú őt magyar tánczra kérvén föl, s azt el nem fogadván, a közönség e miatt neheztelt rá. ...”. Ez a Horváth Anna hét esztendővel később kötött házasságot a Vas megyei Vámoscsaládon – az akkor már császári és királyi tábornok – báró Paccassi Jánossal, ahogy arról a Honderú 1843. május 22-i számában is beszámolt: „– Ugyancsak f. hó 8-kán tartatott több rokonok' és szomszédok' jelenlétében nagys. Szentgyörgyi Horváth József úr' szeretetreméltó leányának Annának pompás menyegzője báró Paccassi tábornok úrral. A kedves fiatal báróné férjével együtt Pestre költözött, hatvaniutczai saját házába.” A férj néhány év múlva meghalt, Anna 1892. október 22-én hunyt el a nagytétényi kastélyban, az ottani temetőben helyezték végső nyugalomra.

Név		Születési hely		Dátum		Hely		Jegyzet	
Anna Horváth		Balatonfüred		1843. május 22.		Vámoscsalád			
János Paccassi		Vámoscsalád		1843. május 22.		Vámoscsalád			
<p>Handwritten details of the marriage ceremony, including the names of witnesses and the officiating priest.</p>									

Horváth Anna és Paccassi János házasságkötésének bejegyzése a vámoscsaládi római katolikus anyakönyvben (1843)

A szóban forgó házról néhány érdekesség: a mai Kossuth Lajos – félreértések elkerülése végett: nem a balatonfüredi Kossuth Lajos utcáról van szó! –, a XVIII. század végén a pesti Hatvani utca 3. sz. alatti telken egy „Arany Tsillag” elnevezésű vendégfogadó működött. Ennek megszűnése után néhány év múlva a telket szentgyörgyi Horváth József (1780–1850) kamarás vásárolta meg. 1816-ban Pollack Mihály tervei alapján elkészült a ma is látható háromemeletes palota. Egyes források szerint az építkezés csak 1817-ben fejeződött be, de a korabeli pletyka szerint azért épült meg egy nyár alatt az épület, hogy a tulajdonos a frissen eljegyzett Draskovits (Draskovich) Rozália grófnőt „*az új borra fiatal nejét saját palotájába vigye*”. Az is elképzelhető, hogy Kiss Ernő és Horváth Krisztina, itt a rokon házban ismerkedhettek meg néhány év múlva. 1828-ban Kazinczy Ferenc így írt: „*A Horváth-ház gyönyörű egyszerűséget mutat: két udvarra, négy ablaksorral, három emeletre. Frontonai, oszlopai nincsenek. Balkonját pompás karkövek tartják.*”

A kétszáz év alatt többször átépítették – például bérháznak, de 1852–1853-ban is, az akkor tulajdonos Horváth Ödön igényeinek megfelelően –, a közelmúltig már csak a kapualjból nyíló előcsarnok őrizte Pollack elképzeléseit. Lakott itt Garay János, Arany János, Vörösmarty Mihály, továbbá itt születtek Kossuth Lajos fiai is. És majd elfelejtetem: 1840-től itt működött Landerer Lajos és Heckenast Gusztáv 1848-ban elhíresült nyomdája.

1861. augusztus 26-án gutaütésben meghalt az éppen aktuális tulajdonos, Anna testvére, Ödön György Félixsz (Megjegyzem, a gyászjelentésen az

elhunyt keresztneveként Ottmár szerepel.), akitől Anna örökölte, legalábbis ahogyan ezt a titkosrendőrség fanyar humorral megfogalmazott jelentése tartalmazta: „*Sz. H. Eduárdot, akinek a Szép utca sarkán levő káprázatos ház, továbbá Ács operaénekesnő et consortes oly sokba kerültek, halála után ma elszállították birtokára. [Hegyfalura] Örököse – ha ugyan maradt valami az óriási vagyomból – testvére lesz, báró P.... tábornok özvegye, Br. Wesselényi Miklós egykori szerelme.*”

Azt is valószínűsítettük korábban, hogy a két lány, „Anna-Krisztina” és Anna személye, valamint a bál emléke az idők folyamán egybemosódhatott, az események egybeolvadtak, és így alakult ki a helyi hagyomány. Továbbá Füreden azért is tarthattak Anna-napi vigalmakat, mert a családban még az előbb említettekén kívül is számos Anna volt, illetve a baráti körökben is volt Anna nevű hölgy, akiknek tiszteletére szintén adhattak bált a fürdőhelyen.

Napjainkban Magyarország polgárosodásának egyik jele az Anna-bál töretlen népszerűsége. Az országos (és nemzetközi) hírnévnek örvendő balatonfüredi bál kiemelkedik a nyári rendezvények közül.

Befejezésül: bár a legelső balatonfüredi Anna-bál a történelem (jótékony?) kódéba vész – és nagy valószínűséggel most már így is fog maradni –, a tények semmit nem vonnak le napjaink balatonfüredi Anna-báljának fontosságából és patinájából. És annyi bizonyos: a témát még jó ideig nem lehet lezárni, bármikor előkerülhetnek eddig ismeretlen, vagy éppenséggel feledésbe merült dokumentumok, információk.